

FOLYÓ- IRATOKBAN OLVASTUK

Problematicus írások közt tallóztunk a februári folyóiratokban. Problematicusak közt, melyek akár témájukban fontos, aktuális, vitatott kérdésekre keresnek választ, akár a válaszkérés módjában, az adott válaszok milyenségében lehetnek vitára ingerlők. S mint tapasztaltuk, az egyiket már sem hagyták szó nélkül...

Az egyén helyét a szocialista társadalomban, a társadalom és a személyiség kölcsönhatásait, az egyén szuverenitásának határait elemzi Szabolcsi Gábor a *Kortársban* (Étika, valóság, elkötelezettség). Fontos etikai kérdések megjelenését, erkölcsi konfliktusok felvetését, megoldási szándékát, tendenciáit gyűjti ki a jelen legizgalmasabb prózái terméséből — egyszersmind azonos nézőpontból figyel rájuk. A nézőpont meghatározó sarkai az *egyén és a társadalom*. Ezen belüli motiváció során kerül bonckés alá — a személyiség és a társadalom dialektikus kapcsolatában felsejlő szempontként — a személyiség alkata és a hatalom problematikája. „Mi az alkati etikai értékének mércéje, mi szabályozza, határozza meg, hogy a személyiség milyen helyet foglalhat el a társadalmi szervezetben?” — kérdezi Sarkadi Dúvad-járól. Rámutat: a mai magyar irodalom szükségképpen jutott el ezekhez a kérdésekhez. A vezetők és a beosztottak viszonyát vizsgálja, megállapítva, hogy társadalmi érdekük ugyan azonos — a szocializmus építése —, az ellentmondás köztük ezen érdekekazonosságon belüli, ám megnyilvánulási formája a társadalmi érdek kisajátítása. Ami a hatalomért folyó harcban csak mellékes gondja volt a szocializmusnak, ma azonban központi kérdés. Így a szocialista országok irodalmában, (és általában szellemi életében) fokozottabb szerepet, hangsúlyt kap az író személyisége. Hovatovább az etikai konfliktus lesz a társadalom legsúlyosabb konfliktusa, minden társadalmi konfliktusnak etikai jellege lesz, s az irodalomnak ezek megoldását, a jövő kibontakozását kell segítenie.

Szabolcsi Gábor cikkére érdekes reflektálás történt a február 8-1 *Élet és Irodalom* glosszaróvatójában. Faragó Vilmos beleszólt. Érzékenyebb lelkű olvasóinknak nem ajánljuk azt a betűtáncolatot, ami könnyen keletkezhet még belőle.

Létezik-e heurisztikus művészetirányítás elméletben, és létezhet-e gyakorlatban, a művészetpolitikában? A kérdőjelet Almási Miklós kanyarítja a *Társadalmi Szemlében* megjelent cikkének első mondata után. (Művészetirányítás, vagy az új kultúra világségítése?) A kérdés nem először hangzik el ebben a formájában sem, a közelmúltban Acél György, Tóth Dezső, Vitányi Iván tette le voksát a művészetirányítás aktuális problémáiról — rájuk hivatkozik a szerző. Almási abból az oly sokat hangoztatott axiómából indul el, hogy sem a társadalom befogadói, sem az irányítói, a kritikákban nem született még értékskála, értékmérő, mely megbízhatóan igazítana el a szellemi konkurencia bonyolult útvesztőjében. A csúcsteljesítményekkel általában egyetért a szakma, a kritika, az irányítás; a vita inkább a továbbiak rangsorolásánál éleződik ki. A kérdés másik oldala: lehet-e olyan egységes értékrendszert találni, mellyel politikai és esztétikai nézőpontból egyaránt vizsgálhatjuk a műveket.

„Igaz-e a mai gazdasági-szociológiai feltételek között a művészet és kultúra ama jelentős társadalomformáló szerepe, melyet a kulturális forradalomban, majd a 60-as évek eleje körül játszott?” Almási itt két tendenciára hívja fel a figyelmet: az ideológiai kérdések felerősödésére, a mindennapok emberének nagyarányú gondolatéhségére, illetve az ezzel csak látszólag ellentétes tendenciára, hogy a kor megértésének és szellemi kisajátításának viszonylag egyre szűkülő lehetőségei maradnak a művészetekben, egyre szűkül azoknak „újat felfedezni képes” (heurisztikus) zónája. Ráadásul csökkenni fog a súlyosabb, lényegesebb társadalmi alapkérdéseket feszegető filmek, színdarabok, írások társadalmi hatása, visszhangja. A kulturális élet központja, szervezeti centruma máshová költözik, felül kell tehát vizsgálni azt a művészetpolitikát alapelveit, hogy a művészet elsőrendű társadalmi tudatformáló közeg. A kulturális irányításnak tehát új kulturális mechanizmusrendszer szervezésére kell törekednie.

Nem minden szenvedély nélküli sorokat közül az Alföld Kertész Gyula tollából. A szerző a Debreceni Csokonai Színház operarendezője, korábban évekig a szegedi színháznál dolgozott. *Zene és közönség* címmel megjegyzéseket fűz Debrecen városi zenei szakbizottságának egyik felméréséhez.

Sorai tanulságosak a szegedi olvasónak is. Kiderül belőlük, hogy az alföldi város hangversenytermei jobbára üresek. A szerző az érdeklenség egyik okát a zenei környezetben látja: „üzemekben, vállalatoknál, strandokon, tanácsolására kített erősítőknél állandó jelleggel a zene legsekélyesebb és legkönnyebb ága szól a közönséghez. Debrecenben ez az a zenei környezet, amelyben a mai közönség nagy része felnő. Ezt hallja a rádióban, televízióban — s mivel ez a zene nem igényel semmiféle szellemi tevékenységet a befogadás folyamatában, ez válik benne mércévé is.” Alakítsunk ki helyes arányokat abban a zenei környezetben, amelyben az emberek élnek — adja a tanácsot. Aztán: meg kell szüntetni a közönség félelemérzését (!), kisebbségi érzetét a hangversenyekkel szemben; meg kell oldani a zenei nevelés és ízlésformálás egységesítését és más szervezési problémákat.

Kár, hogy gondolatébresztő írása nagyon leegyszerűsíti vizsgálódási körét — ezért bíráló hangja kissé komolytalanná, súlytalanná halkul. Így is megszívlelendő következtetésekre adhat alkalmat.

N. I.

Voltam én már bíróságon is. Két embert vertem meg egy nap alatt. Az egyik ismeretlen volt, akkor láttam először, a másik a szomszédunk nagyobbik fia. Elítéltek, de nem csuktak be.

A városi ügyész azt mondta, hogy szeretem az állatot, mert parasztember vagyok, azért nem kért nagyobb büntetést. A szomszéd már kibékült velem azóta, de a fia még kerül. Meg is értem. Nagyon megvertem.

Egyedül kapáltam a kukoricát. Csendes munka ez, ha magába marad az ember a gondolataival. Nehéz engem megijeszteni, de meghűlt bennem a vér, amikor hirtelen egy őz szaladt el mögöttem. Egy idegen férfi csörtet utána, aztán a kukoricaföld szélén pisztolyból ráereszt háromra. Ráördítok, hogy mit akar maga itt?

— Semmi köze hozzá! — mondja.
— Nincs?
— Egy csöpp se!
— Hát majd én megmutatom, hogy van.

Kicsavartam a kezéből a pisztolyt. Úgy eldobtam, hogy a töltésen túl a Marosban találta meg a földet. Erre nekem jött, hogy mit képzelsz én. Lehet, hogy most is sajnálja a pisztolyát, de annak örült, hogy kiszabadult a kezem közül. Nem tanultam én a verekedést, ott ütöttem, ahol értem.

A bíró kiadta, hogy vizsgáljon meg az elmeszakértő is. Minden kerekét a helyén talált az agyamban. Azt nehezebben értették, hogy a szomszéd gyereknek miért mentem neki, amikor légpuskával átlőtt az akácfaikon tanyázó vadgalambra. A légpuskát hozzávágtam a cölöphöz, hogy levált a cső a tusájáról, aztán csak arra emlékszem, hogy szétválasztottak bennünket.

Tudja, az őzike meg a vadgalamb olyan szép állat, hogy az ügyész azt hitte, innen fúj a szél. Szerettem én is őket, de nem tudnék senkit megverni értük.

A lövéstől félek. Ha rossz az álmodok, akkor mindig puska van a kezemben. Fölmelelem a szememhez, balkezzel, mert én balkezes vagyok.

Horváth Dezső

A LÖVÉS

gyok, aztán a durranásra vét, de mindig kormosnak fölbredek. Nem tudok utána elaludni.

A háborút úgy mutatják, hogy ott mindig lőnek. Végigjártam a frontot, de az én puska csak egyszer sült el. Nem vagyok nazarénus, ne higgye. Két évig pucoltam utána a csőregulát, hogy ha gyanús zajt

DÉSI HUBER

Huszonöt esztendővel ezelőtt, 1944. február 25-én halt meg a magyar szocialista festészet egyik jelentős alakja, Dési Huber István. Nagyenyeden született, de korán felkerült Budapestre. Az I. világháborút végigharcolta, majd aranyművésset tanult. A háború után gyári munkásként dolgozott Budapesten, este pedig az Iparművészeti Iskolában tanult. Később Olaszországba került, ahol négy esztendeig munkásként is dolgozott. Festeni ezután, 1928-ban kezdett. 1932-ben tüdőbaj támadta meg.

Dési Huber István, mint öntudatos szocialista, a festészetet a világnézeti harc részének tekintette és a művészet technikai alapjainak elsajátításán kívül elméleti kérdésekkel is foglalkozott. Kezdetben — a kubisták és a konstruktivisták nyomán — szociális témáit rendkívül leegyszerűsített és szigorúan szerkesztett formákban adta elő. Később oldottabb, szabadabb hangon beszélt és életének utolsó korszakát ez az indulatosabb, kitörőbb festészet határozta meg.

Képünkön 1938-ban festett önarcképe.

hallunk, azonnal lőni kell. Itt nem lehet kiabálni, hogy állj, ki vagy, mert puska-
porral jön a válasz.

Volt már őrségben? Erdekesebb történet az. Zsebettem kézzel körbejárnam én éjszaka az egész világot, de ha puska kellett kiállnom, még békében is féltem. A levél rezdülésére is megdobban az ember szíve, hát még itt, amikor jó csúzlival át lehetne lőni az ellenségére.

Elmúlhatott tíz óra, amikor az előtűnk húzódo fason mozgást hallunk. Egy másnak támasztjuk a vállunkat, úgy figyelünk. Valami mozog. Lőjünk? — kérdezi a dunántúli. Várj! Nem ember az. Elő ember nem mer egyedül jönni. De a mocorgás tovább tart. Kivehető a hangból az irány is. Jobbról jön, balra tart. Mi ez? Mintha két láb zaja lenne. Főlemeli a puska a komám, aztán leereszti. Várjunk! Várj az anyád kínját! Azt várod, hogy rád köszönjön? Arra tartom a puska csövét, aztán durrl!

Tudtuk, akármilyen legyen is, hasra kell vágódni, mert az oroszok nem hagyják szó nélkül. Jött is a sorozat gyorspostával. Aztán csend lett. Egy mocogást se hallottunk reggelig. Csak ahogy világosodott, akkor láttuk, hogy egy asszony fekszik a fason. Vízért ment volna a szerencsétlen. Nem lehet azt tudni, hogy az én puska találta-e el, vagy a sorozat. A fején érte a golyó. Jó lenne ráfogni a sorozatra. Ha piszkálnának érte, biztosan ráfogom. De nem szólt azért senki egy szót se. Miért ment vízért? Ezzel el volt intézve. Nincs az a törvény, ami ezért bántathat. Csak éjszaka ne lenne a világon.

Akármelyikünk lőtte le, nem volt ellensége, az biztos. Vízért ment, mert a víz hozzá tartozik az élethez. Lehet, hogy nem én találtam el az egyetlen lövéssel, de ha én nem lővök, akkor a sorozat sincs.

A háború után az a pisztolyos őzkergető volt az első, akitől lövést hallottam. Elvesztettem a fejemet. Nem az őzet láttam én, hanem az asszonyt a fason.

hordott rá a közeli csatornából. A nap gyorsan megszártotta, keményre száva azon a helyen a földet.

Estig elkészült a kunyhó. Hazaindultak. Lépegettek az út porában. Melegített.

— Apám ezután már nem jön haza? — kérdezte a lány.

— Nem. Vigyáz a földre.

Fáradtan mentek az úton. Esti zajok kísérték őket, tücsök szót, halkuló kiáltások, szekérnyikorgás, amit hozzájuk dobott a határ.

— Szomjas vagyok — szól Pölös Anna.

A szélmalom se járt. Befordultak a kúthoz. Az asszony felhúzta a vizet, teli vödörrel. Ittak.

— Nektek meg mi dolgotok az éjszakában? — kérdezte mögöttük az öreg Komlósi, a molnár.

— Jövünk a földről. A Homokról.

— Az messze van — hagyta rá az öreg. Zsebébe nyúlt és marék aszalt almát adott a lánynak.

Közeledett a falu. Már nem is tudták, mióta mentek. Megeszegettek régen az almát is. Meleg tűz csapkodott végig a lányon. Olómmá vált a lábára rakódott por.

— Ne félj, mindjárt hazaérünk — fogta meg kezét az anyja.

Belezuhanak az ágyba. A lány semmiről sem tudott már. Anyja forgolódott, köhögött rendületlenül. Reggelre az ágy alá tett vödörben piroslott a vér.

Ettől kezdve járt ki a Homokra a lány.

Sz. Lukács Imre

VITORLÁK, SZÉLBEN...

A föld messze esett a falutól. De jó föld volt. Homokos. Egy tagban mind a három hold. Pölös Anna sokszor megjártá az utat. Anyja tele rakta a kiskaskát, kenyeret, szalonát, zsírt, kótt, paprikát küldött az embernek. Máskor ebédet, levest meg galuskát.

— Vigyed, lányom. Ne éhezzen ez az ember. Vitte. Végigkocogott az utcákon, s a szélmalom mellett. A kemény, simára taposott gyalogút égette a talpát. Pölös Gábor tavaszról ősziig küldte a földön. Amikor először határozott így, kivitte őket. Gyalog mentek, mindig gyalog.

Hosszúra nyúlt a három hold. Dülölgő dülölgő. Középe táján kicsit dombosodott. Ha ott megálltak, végignézhettek a birtokon, s a többi földiken. Akkor oda vitte őt és anyját Pölös Gábor. Lerakták a batyut, leültek a földre.

— Kunyhót építke ide.

Hallgattak. Melegen süttött a nap. Az asszony levette kendőjét. Zöld kukoricaszárak terdelték a közelben. Apja ivott a cserépkorsóból. Nagyon nyelt, szája két oldalán csurgott a víz. Kézfélével törölte le.

— Gyere velem — mondta lányának. — Te meg, Anna, csinálj rendet, igazítsd meg a kunyhó helyét.

Fejszét vett magához. A dülölgő fiatal akácfa kísérték. Kivágott néhány fát.

— Ha kocsik jön, kiálts. Eredj a kanyarhoz.

Megfogta deréknál és az úton felhúzta a dombra. Levagdosta az ágakat, a koronákat. Aztán szalmaért mentek. Távlabbb több kazal árvások. Pölös Gábor kézzel húzott belőle jó kötélrevalót. Hátára vette, s felvitte a dombra.

— Estig elkészülünk — dobta földre a szalmát.

Az asszony kitépte a kukoricaszárát a földből. Letaposta helyét és vizet